

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพที่ดีเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ และในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าย่อมต้องอาศัยประชาชนเป็นหลัก หากประชาชนมีสุขภาพดีย่อมจะทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข ตลอดจนความมั่นคงของประเทศชาติดีขึ้นตามลำดับด้วย ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงต้องมุ่งพัฒนาสุขภาพของประชาชนควบคู่กันไปกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในแง่ของการศึกษานั้น สุขภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะสุขภาพที่ดีจะมีผลทำให้เกิดสติปัญญาในการเรียนรู้ที่ดีด้วย ดังคำกล่าวของ เพสตาลอซีและฟรือเบิ (Pestalozzi and Froebel) ที่ว่า "สิ่งที่เด็กเรียนรู้ย่อมสัมพันธ์โดยตรงกับระดับสุขภาพ เด็กที่มีสุขภาพไม่ดีถึงแม้มีสติปัญญาสูง ก็มีโอกาสจะใช้ให้เกิดประโยชน์ได้เท่าที่ควร" (สุชาติ โสภประยูร, 2525) นอกจากนี้ อริสโตเติลและเพลโต (Aristotle and Plato) นักปราชญ์ชาวกรีกยังกล่าวด้วยว่า "การที่จะให้การศึกษาด้านอื่น ๆ นั้นสมควรให้เด็กมีสุขภาพที่ดีเสียก่อน" (สุชาติ โสภประยูร, 2525) ด้วยเหตุนี้สถานศึกษาทั่วไปจึงควรเอาใจใส่ต่อสุขภาพของนักเรียน อันจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จในด้านการศึกษาและการปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้ดีขึ้นด้วยความสำคัญดังกล่าว รัฐบาลได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ โดยกำหนดให้มีการปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนในโรงเรียนให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (แผนการศึกษาแห่งชาติ, 2520)

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2525-2529 ได้ให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชนไว้ว่า เด็กและเยาวชนเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ คือประมาณ 2 ใน 3 ของประชากรทั้งประเทศ การพัฒนาเยาวชนจึงเป็นเรื่องจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องดำเนินการอย่างกว้างขวางควบคู่ไปกับการส่งเสริมและพัฒนาระบบการศึกษาด้านอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2527) ดังนั้นการพัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพจึงควรเริ่มต้นที่ประชากรวัยเรียน โดยการปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและทัศนคติที่ดีในเรื่องสุขภาพ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นนิสัย โดยอาศัยการส่งเสริมสนับสนุนและแนะนำ

จากครูและพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งจะช่วยเหลือให้ประชากรในวัยเรียนเจริญเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นแหล่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสุขปฏิบัติ สามารถดูแลสุขภาพของตนเองให้สมบูรณ์แข็งแรงต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จัดการศึกษาเบื้องต้น มุ่งที่จะให้เด็กได้รับประสบการณ์เพื่อการอยู่ในสังคม ให้ความร่วมมือในการประกอบกิจอันเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองดีตลอดจนประกอบอาชีพเบื้องต้นได้ด้วย จากจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติและการศึกษาในระดับประถมศึกษาที่มุ่งหมายให้เยาวชนมีสุขภาพสมบูรณ์ อีกทั้งการประถมศึกษาเป็นการศึกษาซึ่งครอบคลุมประชากรที่เป็นเยาวชนทั้งประเทศ โรงเรียนประถมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพแก่เยาวชนเหล่านี้ และนับเป็นหน้าที่โดยตรงของโรงเรียนที่จะต้องดำเนินการในเรื่องสุขภาพ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว อันหนทางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดได้แก่การจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนซึ่งหมายถึงการจัดดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านสุขภาพ ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ เพื่อการดำรงรักษาไว้และปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน โดยจัดกิจกรรม 3 ลักษณะ อันได้แก่การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ การจัดบริการสุขภาพและการสอนสุขศึกษา (สุชาติ โสภประยูร, 2524)

ในด้านการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการจัดการบริหารงานที่ดี และมีประสิทธิภาพ โดยความร่วมมือจากบุคลากรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญที่สุดในการจัดการบริหารโครงการสุขภาพในโรงเรียน ทั้งนี้เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าผู้บริหารของโรงเรียนนั้นย่อมเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุดในการริเริ่ม และพัฒนาโครงการสุขภาพในโรงเรียน กล่าวคือ ผู้บริหารการศึกษามีความสำคัญยิ่งไปกว่า แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือบุคลากรด้านคุณภาพอื่น ๆ ทั้งสิ้น เพราะโดยทั่วไปผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ดูแลเรื่องสุขภาพเหล่านี้อยู่แล้วเป็นประจำ ด้วยการบริหารและการนิเทศงานต่าง ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า โครงการทางการศึกษาถ้าได้ผู้บริหารการศึกษาที่ไม่สนใจ ไม่ยอมรับ และไม่เอาใจใส่แล้ว ก็มักจะพบกันอยู่บ่อย ๆ ว่าไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร หรือไปได้ไม่ใคร่ตลอดรอดฝั่ง (สุชาติ โสภประยูร 2525 : 199) ในเมื่อบทบาทของผู้บริหารมีความสำคัญมากดังกล่าวนี้นี้ จึงควรที่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการจัด และดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน

ของผู้บริหารแต่ละด้าน เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยไปพัฒนาการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพที่ดีในโอกาสต่อไป

ในปัจจุบันยังปรากฏว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาประสบปัญหาด้านการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนกันมาก จะเห็นได้จากการวิจัยของ กาญจนา บุญมี ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สภาพปัญหาและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" พบว่าโรงเรียนประถมศึกษาประมาณ 1 ใน 4 ของโรงเรียนทั้งหมดยังไม่เคยมีการตรวจวัดสายตาและทดสอบการได้ยินของนักเรียนเลย และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าโครงการสุขภาพในโรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน และโรงเรียนควรจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนให้เหมาะสม นอกจากนั้น ยังปรากฏว่าปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานที่ผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่ประสบและต้องการได้รับความช่วยเหลือมากได้แก่ งบประมาณ บุคลากรตามสายงาน และวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน (กาญจนา บุญมี, 2527)

ในช่วงแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อภาคตะวันออก โดยกำหนดให้เป็นศูนย์กลางความเจริญ และเป็นแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมหลักต่อหนึ่งของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากภาคตะวันออกมีข้อได้เปรียบในด้านแหล่งที่ตั้ง และพื้นที่ติดต่อเชื่อมโยงกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของแรงงานและวัตถุดิบหลายอย่าง อีกทั้งยังติดต่อกับอ่าวไทย ซึ่งเป็นช่องทางเข้าออกที่สำคัญของสินค้า นอกจากนี้ภาคตะวันออกยังมีปัจจัยพื้นฐานค่อนข้างสมบูรณ์ มีโครงข่ายด้านคมนาคมและสื่อสารเชื่อมโยงที่ดี มีท่าเรือน้ำลึก และเป็นประตูที่จะนำก๊าซธรรมชาติขึ้นมาใช้ รัฐบาลจึงได้พัฒนาพื้นที่บริเวณนี้เป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ตามนโยบายหลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ที่จะกระจายความเจริญเติบโตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมให้ไปตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคอย่างมีระบบ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นผลให้สภาพความเป็นอยู่ของประชากรในแถบภาคตะวันออกมีการเปลี่ยนแปลงไปในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านสุขภาพอนามัยของประชากร ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญที่จะเตรียมเยาวชนในท้องถิ่นให้พร้อมที่จะรับกับการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงสภาพและปัญหาในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออก และเนื่องจากสภาพของท้องถิ่นในภาคตะวันออกบางแห่งอยู่ห่างความเจริญ ผู้วิจัยจึงต้องการทราบถึงความแตกต่างระหว่างการและจัดดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในเขตเทศบาล หรือ

สุขาภิบาล และนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่อง "สภาพและปัญหาในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออก" นี้ขึ้นเพื่อนำผลที่ได้รับจากการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนประถมศึกษาในภาคตะวันออกให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออก
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพและปัญหาในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออก ในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาลและนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะสภาพและปัญหาในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา ภาคตะวันออก ซึ่งครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - 1.1 การจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียน
 - 1.2 การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน
 - 1.3 การจัดการเรียนการสอนสุขภาพ
 - 1.4 การบริหารโครงการสุขภาพในโรงเรียน
2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประชากรสองกลุ่มคือ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล
3. การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในภาคตะวันออก ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด นครนายก และปราจีนบุรี

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัยถือว่าผู้บริหารโรงเรียนให้คำตอบที่เชื่อถือได้และตรงตามความเป็นจริง
2. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยไม่คำนึงถึงขนาดของโรงเรียนและระยะเวลาในการจัดและดำเนินงานโครงการสุขภาพในโรงเรียนที่ผ่านมา

คำจำกัดความในการวิจัย

1. การจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน หมายถึง บริการหรืองานที่จัดขึ้นเพื่อป้องกัน ชำรงไว้และส่งเสริมให้ทุกคนในโรงเรียนมีสุขภาพดี แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน และการเรียนการสอนสุขศึกษา
2. โรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยพื้นที่ 7 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด นครนายก และปราจีนบุรี
3. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ และครูใหญ่ โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. โรงเรียนในเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลหรือสุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2511)
5. โรงเรียนนอกเขตเทศบาลหรือสุขาภิบาล หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ไม่ได้ตั้งอยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลหรือสุขาภิบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พุทธศักราช 2496 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2511)
6. การสอนสุขศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจ เจตคติและการปฏิบัติของนักเรียนให้ เป็นประโยชน์แก่สุขภาพทั้งของตนเองและผู้อื่น